

ri'ndeki kayıtlara göre yapının 861 (1457) yılından daha önceye ait olması gerektiğini söyler (*Osmanlı Mi'mârisi IV*, s. 776). İnşasından on yedi yıl sonra (877/1472-73) Karaca Bey'in hanımının kardeşi Ahmed Bey tarafından tamir ettirilen cami 1853 depremi ve Yunan işgali sırasında büyük tahribat görmüştür. Güney ve batı duvarları, son cemaat yeri ve minaresinin üst kısmı ile üst örtüsünün bir kısmı yıkılmış, 1971-1972'de Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır. Bugün cami ve yanındaki türbe sağlam durumdadır, aşhane ve imaret kısımları ise günümüze ulaşmamıştır.

Karaca Bey Camii yanlarında tabhâne odaları olan zâviye-camilerin klasik örneklerinden biridir. Tamamen yeniden yapılan son cemaat yeri beş adet sivri kemeri taşıyan altı pâyeye sahiptir. Revakın üzerine beş kubbe örter. Taçkapısı kaliteli taş işçiliği, çok renkli malzemesi ve dekoratif özelliğiyle dikkat çekmektedir. Kapısı hafif sivri kemerli, derin ve yüksek bir niş içinde yer almış, kemer ve kemer ayakları çift renkli taşların alternatif yerleştirilmesiyle bir âhenk oluşturulmuştur. Kemer taşlarının üzerinde uzun saplı palmet dizisi sıralanır. Kapının iki renkli taştan yapılan basık kemerinin üstünde yer alan aynada, kitâbeye çerçeve oluşturan düğümlü geçmeler sekiz kollu büyük bir yıldızla yuvarlak bir kurs meydana getirir. Cümle kapı-

Karaca Bey Camii'nin cümle kapısı

Karaca Bey'in mezarıyla Bülbul Hatun Türbesi

sından kubbeli giriş mekânına geçilir. Bu bölümün üzeri 10 m. çapında pandantifli bir kubbeye örtülüdür. Yedi sıra stalaktitin üzerinde baklavali kuşak dolanmakta, sekizgen kasnağın üstünde üç adet pencere yer almaktadır. Bu mekân ayrıca, kubbesindeki sekiz köşeli aydınlık fenerinin her yüzüne açılmış olan birer küçük pencere ile de aydınlanmaktadır. Beş kenarlı mihrap nişi kubbe duvarının içine gömülmüştür. Kubbeli iki mekânı geniş bir sivri kemer ayırır.

Kible tarafındaki mihrap önü mekânı 8,90 m. çapında, altı sıra mukarnas pandantifli kubbeye örtülüdür. Onikigen kasnağın her yüzünde yuvarlak kemerli, alçı şebekeli birer pencere bulunur. Kare planlı ve üzerleri 7,30 m. çapında, onikigen kasnaklı birer kubbenin örttüğü yan mekânlar orta mekâna kapalıdır. Bunların önünde yer alan enine dikdörtgen planlı, üzerleri beşik tonozla örtülü koridorlar ana mekânla olan bağlantıyı sağlar. Yan mekânların duvarlarında birer ocak ve dörder niş vardır. Yapının beden duvarlarının üzerinde iki sıradan oluşan yirmi dört pencere bulunmakta olup bunlardan alt sıradaki on iki pencere dikdörtgen söveli, sivri kemerli alınlıklara sahipken üst sıradakiler sivri kemerli ve alçı şebekelidir. Caminin kesme taştan, silindirik gövdeli, tek şerefeli minaresi güneybatı cephesine bitişiktir. Minare kapısı yapının içinde batıdaki mekânın koridorunun sonundadır.

Karaca Bey Camii'nin iç ve dış dekorasyonu son derece sade ve ölçülüdür. Yoğunluk büyük ölçüde taçkapıda toplanmıştır. Kemerlerin iç yüzüyle pandantiflerin altında izleri görülen mavi, firuze, sarı ve kırmızı renklerin kullanıldığı kalem işleri yapının iç süslemesi hakkında bir fikir verir. Duvarlarda kesme taş ve tuğladan özenli bir işçilik görülür. Çatı hizasında kubbe eteklerini çift sıra testere dişi kuşağı sarar. Caminin güneybatı duvarının yakınındaki türbe Karaca Bey'in hanımı Bülbul Hatun ve onun kardeşi Ahmed Bey'e aittir. Türbenin kapısı üzerindeki üç satırlık

sülüs yazılı kitâbeye göre yapı her ikisinin de vefatından önce 877 (1472-73) yılında tamamlanmıştır. Kare planlı türbenin üzeri pandantifli bir kubbeye örtülüdür. Kapısı doğu cephesinde yer alır, diğer cephelerinde sağır sivri kemerlerin içinde yine sivri kemerli alınlıkları olan birer pencere bulunur. Düzgün kesme taşla üç sıra tuğladan almaşık örgülü duvarlarının üstünde iki sıra kirpi saçak dolanır.

BİBLİYOGRAFYA :

F. W. Hasluck, *Cyzicus*, Oxford 1910, s. 86-87; A. D. Mordtmann, *Anatolien, Skizzen und Reisebriefe aus Kleinasien: 1850-1859* (ed. Fr. Babinger), Hannover 1925, s. 556; İbrahim Hakki Konyalı, *Ankara Abidelerinden: Karacabey Mamuresi, Vakfiyesi, Tarihi ve Diğer Eserleri*, İstanbul 1943, s. 170-176; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârisi IV*, s. 770-776, şekil 1104-1117; Ahmet Işık Doğan, *Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları, Tekkeler, Zaviyeler ve Benzer Nitelikli Fütüvvet Yapıları*, İstanbul 1977, s. 198; S. Yıldız Ötügen v.dğr., *Türkiye'de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler*, Ankara 1986, IV, 371-376, rs. 201-209; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 2004, s. 93-94; Fr. Taeschner, "Anatolische Forschungen", *ZDMG*, LXXXII (1928), s. 179; a.mlf., "Beitraege zur frühosmanischen epigraphik", *Isl.*, XX (1932), s. 178; Semavi Eyice, "Bursa ve Çevresinde Türk Sanatı", *TTOK Belleteni*, sy. 239 (1941), s. 4; a.mlf., "İlk Osmanlı Devrinin Dinî-İçtimai Bir Müessesesi: Zâviyeler ve Zâviyeli Camiler", *İFM*, XXIII/1-2 (1963), s. 41, plan 33.

ENİS KARAKAYA

KARACA BEY CAMİİ ve KÜLLİYESİ

Ankara'da
XV. yüzyıla ait külliye.

Ankara'da Sümer mahallesinde Hacettepe Üniversitesi Yerleşkesi dahilinde yer almaktadır. Külliye, geniş bir avlunun içinde bulunan cami ve türbe ile avlu girişinin yakınındaki çeşme, bu yapılara uzak bir yerde çifte hamamla vakfiyesinde adı geçen mutfak, ahır ve mahzenin oluşuyordu. Halen cami, türbe, hamam ve çeşme sağlam durumdadır. Külliyenin banisi, Çelebi Sultan Mehmed'in damadı Ana-

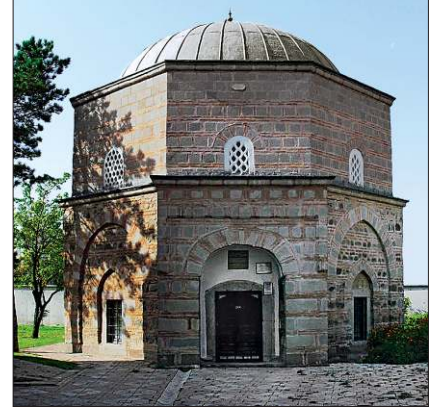
dolu Beylerbeyi Celâleddin Karaca Bey b. Abdullah'tır. Cami kitâbesinde inşa tarihi belirgin olmamakla birlikte Mübârek Galib bunu 831 (1428) olarak okumuştur (*Ankara II*, s. 25). Kitâbede belirtildiği üzere yapının mimarı Sinâneddin Ahmed b. Ebû Bekir el-Müşeymeş'tir. Külliye'nin İbrahim Hakkı Konyalı tarafından tesbit edilen, 844 (1440-41) tarihli Arapça bir vakfiyesi de bulunmaktadır.

Geliri kesildiği için çok uzun bir süre bakımsız kalan yapı 1892 yılı depreminde iyice harap olmuş, caminin kubbesi çökmüş, 1894'te onararak Cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürmüştür. 1938, 1947 ve 1965 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1989'da Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yapılan restorasyonla mâmur hale gelmiştir. Yapı özgün mimarisini 1894 onarımında büyük ölçüde kaybetmiştir. 2003-2005 yıllarında yapılan kazılar sonucunda ele geçen bulgulara göre hazırlanan restitüsyon projesi doğrultusunda restore edilmiştir. Anadolu'daki birçok örneği gibi büyük bir kubbeye örtülü harim, bunun iki yanında birer tabhâne, mihrap önünde dilimli bir yarım kubbeye örtülü sofa ve son cemaat revakından oluşan şemaya uygun biçimde restorasyonu yapılmıştır. Karaca Bey Camii, Osmanlı mimarisinin bilinen en eski plan tiplerinden biri olan tabhâneli (zâviyeli) yapılarındandır. Vakfiyesinde, diğer yazılı kaynaklarda, kitâbe-lerde ve halk arasında İmaret Camii diye anılmaktadır.

İki mermer sütunla taş ve tuğladan örülmüş iki pâyeye dayanan sivri kemerler üzerinde yükselen son cemaat yeri beş bölümlüdür. Her bölümün üzeri, bağlan-tıları Türk üçgenleriyle sağlanmış birer oval kubbeye örtülü olan revakın iki yanı duvarla kapatılmış, doğu duvarına alt-ılı üstlü birer pencere, batı duvarına ise

tek pencere açılmıştır. Revak sütunları'nın gövde ve başlıklarıyla revak sekisinde kullanılan blok taşların bir kısmı devşirmedir. Mukarnaslı bir yaşmağı olan basık kemerli cümle kapısının üzerinde sülüs yazılı Arapça bir kitâbe yer alır. Kapının iki yanında dikdörtgen şeklindeki panolarda çok köşeli yıldızlardan oluşan geometrik geçmelerden meydana gelen zengin bir dekorasyon bulunur. Cümle kapısının kanatları ahşap işçiliğinin seçkin örneklerindedir. Kapının yüzeyi enine ve boyuna yerleştirilen küçük dikdörtgen panolardan oluşmaktadır, bunlarda oyma olarak yapılan yazılar ve rûmî desenli girift bezemeler hâkimdir. Cümle kapısının açıldığı harim uzunlamasına dikdörtgen planlı bir mekândır. Orijinal şekline uygun olarak ortadan geniş bir kemerle bölünen iki bölüm halinde restore edilmiş, üzerinde aydınlık fenerli bir kubbe yapılmıştır. 1892 depreminde yıkılan kible duvarında neo-klasik üslupta bir mihrap inşa edilmiştir. Yapılan kazılarda asıl mihrabın kible duvarından dışarıya dikdörtgen şeklinde çıkıntılı olduğu anlaşılmış, buna uygun biçimde restore edilmiştir. Ahşap minberi ve vaaz kürsüsüyle kadınlar mahfili yenidir.

Yanlardaki tabhâne odalarından doğudaki eski halini kısmen koruyabilmişti. Kare planlı bu mekânlardan harim kısmına ve son cemaat yerine dar geçitlerle geçilmektedir. Doğudaki oda geçişleri Türk üçgenleriyle sağlanan bir kubbeye örtülüdür. Kible duvarının ortasında yer alan alçı mihrabın aslında bir ocak olduğu baca deliğinden anlaşılmaktadır. Mihrabın bordüründe kesişen altgenlerin oluşturduğu girift bir bezemeye dar bordürlerde rûmîli sarmaşıklar, üçgen köşeliklerde yıldız desenleri görülür. Eski şeklini kaybeden batıdaki tabhâne mekânı doğudakine benzer şekilde restore edilmiştir.

Karaca Bey'in türbesi

Kuzeybatı cephesinde son cemaat yeriyle batı yan odasının birleştiği yerde yapıya dışarıdan bitişik olan minaresi özelliklere sahip bir örnektir. Tek şerefeli minarenin kaidesi dışa taşkın beş cepheli olup alt kısmı blok taşlar, üst kısmı tuğla örgülüdür. Her yüzünde çift kademeli yüzeyssel kör nişler yer almakta, bunların içlerinde sarı, yeşil, mavi, mor ve firuze renkli çinilerle geometrik desenli tuğla süslemeler bulunmaktadır. Tuğladan pabuç kısmı üçgenlerle gövdeye geçişi sağlar. Minare gövdesi iki bölümden oluşur. Alt kısmı tuğla örgülü, çinili spiral çizgilerden meydana gelirken muhtemelen daha sonra eklenmiş olan üst kısmı tuğladan ve ongen şekillidir. Yapının duvarları Ankara taşı ve tuğla ile almaşık örgülüdür.

Caminin kuzeybatısında yer alan türbe kapısı üzerindeki sülüs yazılı kitâbeden anlaşıldığı gibi Karaca Bey'e aittir. Kitâbede Karaca Bey'in 848 (1444) yılında vefat ettiği kayıtlıdır (Varna Muharebesi'nde şehid düşmüştür). Türbenin kusağına yerleştirilen bir başka kitâbe, 1211'de (1796-97) Pîr Mehmed tarafından gerçekleştirilen tamiri belgeler. 1943'te kubbesi ve pencere şebekeleri restore edilmiştir. Son onarım 2005 yılında gerçekleştirilmiştir. Taş ve tuğla ile almaşık örgülü duvarlara sahip olan yapı sekizgen planlı olup üzeri kasnaklı bir kubbeye örtülmüştür. Kuzeydoğu cephesinde dışa taşkın, üzeri tonoz örtülü eyvan şeklindeki girişi Bursa kemerlidir. Türbe beden duvarlarıyla kasnağının üzerinde yer alan on beş pencereyle aydınlanmaktadır. Alt sıradaki pencereler ahşaplı ve taş süslemeli alınlıklara sahipken üst sıradakiler yuvarlak kemerli ve alçı şebekelidir. Türbenin içinde üç adet

Karaca Bey Camii - Ankara

alçı sanduka bulunmaktadır. Binanın etrafındaki hazire ortadan kalkmıştır. Avlu kapısının sağ yanında, çevre duvarına bitişik, sivri kemerli sığ bir niş ve su teknesiyle sıradan bir klasik Osmanlı çeşmesi yer alır. 1940'ta tamir gören çeşmenin önünde gövde ve başlıkları devşirme iki sütuna dayanan, iki yana eğimli bir saçak varken son restorasyonda bu kısım kaldırılmıştır.

Talatpaşa Bulvarı'ndaki Karaca Bey Hamamı vakfiyesine göre Karaca Bey tarafından evkafına akar olması için inşa edilmiştir. Emirdağ'dan getirilen suyun bir miktarı hamama, imaret ve çeşmeye ayrıldıktan sonra geri kalanıyla bulunduğu mahallenin su ihtiyacı karşılanıyordu. Yapının kitâbesi yoktur, vakfiyesiyle bağlantılı olarak 844'te (1440-41) tamamlandığı kabul edilir (Konyalı, *Ankara Abidelerinden*, s. 22). 1979'da onarılan hamam halen faal durumdadır. Yan yana bitişik çifte hamam şeklinde düzenlenen yapının kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı bölümleri vardır. Solda (kuzey) yer alan kadınlar kısmı, diğerinin yılanma kısmına oranla daha küçük boyutta olmasına karşılık soyunmalık kısmı daha geniştir. Erkekler kısmındaki dekoratif görünümün aksine kadınlar kısmı son derece sadedir. Diğer hamamlarda olduğu gibi iki kısmın kapıları ayrı sokaklara açılır. Şirvanlı soyunmalık kısımlarının örtülerini oluşturan dört yana eğimli, kiremit kaplı ahşap çatı sekizgen gövdeli, pencereless yüksek birer aydınlık fenerine sahiptir. Kadınlar kısmı kubbeli bir sıcaklığı olan dikdörtgen planlı çifte halvetli plana sahiptir. Üç yandan kubbeyle örtülü eyvanlarla genişleyen sofanın ortasında sekizgen göbek taşı yer alır, buradan birbirine komşu durumdaki kubbeli iki halvet hücrelerine geçilir. Diğerlerine göre daha dar olan batı eyvanı bir kapıyla tonoz örtülü, kare planlı ılıklığa açılır.

Erkekler kısmı sıcaklığı, dört eyvanlı ve köşelerinde halvet hücreleriyle Türk mimarisinde çok yaygın olan klasik hamam tipinin bir örneğidir. Kubbe örtülü kare planlı ılıklığı helâlar ve usturalıkla bağlantılıdır. Buradan geçildikten sonra ulaşılan sıcaklık bölümünün orta sofasında sekizgen göbek taşı bulunmakta, eyvanlarla halvet hücrelerinin üzerlerini kubbecikler örtmektedir. Erkekler kısmının en önemli özelliği ana kubbesi ve eyvan kubbeciklerinin eteğindeki zengin süslemelerdir. Sofa kubbesi stalaktitler ve yivli tropçuklarla sebze şeklindeki kasnağa oturur. Eyvan kubbe-lerindeki bağlantılarla kemer başlangıçlarındaki stalaktitler iç dekorasyona değer

katar. Batı eyvanının solunda yer alan kare planlı halvet son derece gösterişli stalaktitli kubbesiyle özel bir mekân olduğu izlenimini verir. Hamamın ortak olan küllühanı ve su deposu arka cephesine bitişiktir. Hamamın inşasında taş ve tuğla kullanılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mübârek Galib, *Ankara II: Kitâbeler*, İstanbul 1928, s. 25, 54; a.m.f., *Ankara: Mescidler, Câmiler, Mezarlıklar, Kitâbeler* (haz. Seyfettin Erşahin – Hüseyin Çınar), Ankara 1996, s. 54-56, 106-107; E. Mamboury, *Ankara: Guide touristique*, Ankara 1934, s. 225-227; İbrahim Hak-ı Konyalı, *Ankara Abidelerinden: Karacabey Mamuresi, Vakfiyesi, Tarihi ve Diğer Eserleri*, İstanbul 1943; a.m.f., *Ankara Camileri*, Ankara 1978, s. 59-62; Nurettin Can Gülekli, *Ankara: Tarih-Arkeoloji*, Ankara 1948, s. 119; a.m.f., *Ankara Rehberi*, İstanbul 1949, s. 79; Gönül Öney, *Ankara'da Türk Devri Dini ve Sosyal Yapıları*, Ankara 1971, s. 52-54, rs. 91-96, plan 24; a.m.f., *Türk Çini Sanatı*, İstanbul 1976, s. 49-51; Semavi Eyice, "Ankara'nın Eski Bir Resmi", *Atatürk Konferansları IV: 1970*, Ankara 1971, s. 103, lv. XLII; a.m.f., "İlk Osmanlı Devrinin Dini-İçtimai Bir Müessesesi: Zâviyeler ve Zâviyeli Camiler", *İFM*, XXIII/1-2 (1963), s. 41, plan 31; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârisi II*, s. 255-263, rs. 439-453; Yıldız Demirel, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme I: Erken Devir 1300-1453*, İstanbul 1979, s. 205-212, rs. 75-85; *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Ankara 1983, I, 385-395; İnci N. Aslanoğlu, *Ankara Karacabey Külliyesi*, Ankara 1988; Zeki Sönmez, *Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslâm Mimarisinde Sanatçılar*, Ankara 1989, s. 415-421; Bekir Eskici, *Ankara Mihrablari*, Ankara 2001, s. 46-48, şekil 11, rs. 36-38; Yıldırım Özbek, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme (1300-1453)*, Ankara 2002, s. 400-404, rs. 413-417, şekil 114-115; Ali Kılıç, "Aslına Döndürülen Karacabey Camisi", *X. Ortaç-Şarkî Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, Prof. Dr. Örcün Barışta'ya Armağan (3-6 Mayıs 2006), *Bildiriler* (haz. Muhammed Görür), Ankara 2009, s. 489-504; Alpay Özdural, "Bir Mimarî Fotogrametri Uygulaması-Karacabey Türbesi", *VD*, sy. 9, Ankara 1971, s. 227-238.

ENİS KARAKAYA

┌ **KARADÂĞÎ, Abdurrahman** ┐
└ (bk. İBNÜ'L-HAYYÂT el-KARADÂĞÎ). ┘

┌ **KARADÂĞÎ, Ömer** ┐
└ (bk. İBNÜ'L-KARADÂĞÎ). ┘

┌ **KARAGÖZ, Tahir** ┐
(1921-1994)
└ **Bestekâr, hânende, mevlidhan.** ┘

18 Eylül 1921'de Konya'nın Meram ilçesinde doğdu. Babası Konya'da Sultan Selim Camii müezzini Hüseyin Efendi, annesi Fatma Hanım'dır. İlk dinî bilgileri babasın-

dan aldı. Konya'da ilköğretim göremediğinden 1947'de Ankara'da dışarıdan ilkokulu bitirdi. Küçük yaşta bir ara babasıyla İstanbul'a gitmiş ve Sadettin Kaynak'la tanışmıştı. Daha sonra Sadettin Kaynak, Hâfiz Kemal (Süleymaniye Camii başmüezzini) ve Cevdet Soydanses bir mevlid merasimi münasebetiyle Konya'ya gittiklerinde orada okuduğu Kur'an'ın çok beğenilmesi üzerine Kaynak tarafından İstanbul'a götürüldü. Vefatına kadar hocası Sadettin Kaynak'ın yanından ve çevresinden ayrılmadı. Bu arada İzmir Hisar Camii imamı bestekâr Mehmet Râkım Elkutlu'dan da faydalandı.

İstanbul'dan ayrılıp Ankara'ya giden ve bu şehre yerleşen Tahir Karagöz resmî vazifelerini burada aldı. Konya'da bulunduğu yıllarda bir ara İmam-Hatip Okulu'nda müzik dersleri vermişti. İlk resmî görevine 1 Nisan 1956'da Merkez Koyunpazarı Camii müezzinliğiyle başladıysa da beş ay sonra bu görevinden istifa etti. 1962-1963'te Ankara Merkez Kur'an Kursu'nda öğreticilik, Ağustos-Kasım 1965 tarihleri arasında Yeraltı Uzunyol Camii'nde müezzinlik yaptı. 1965-1970 yıllarında Merkez Arslanhane Camii müezzinliğinde bulundu. 1960'ta Eskişehir ve 1970'te Trabzon müftülüğü bünyesindeki meslekî bilgi kurslarına öğretici olarak katıldı. 1972'de Kocatepe Camii'nde başlayan müezzinlik görevi 1976 yılına kadar devam etti. Daha sonra Ticaret Bakanlığı'na geçti. 1977-1981 yıllarında Ticaret Bakanlığı İdarî İşler Müdürlüğü'nde mümeyyizlik yaptı. 1981-1982'de Levâzım İşleri Müdürlüğü'nde görevlendirildi ve ardından kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. Şeker hastalığı ve kalp yetmezliği olan Tahir Karagöz 16 Kasım 1994'te Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastahanesi'nde vefat etti. Ertesi gün Hacı Bayrâm-ı Vefî Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Karşıyaka Mezarlığı'na defnedildi.

Tahir Karagöz özellikle dinî müzik konusunda devrin önemli müzikşinasları arasında yer almış, icracılığının yanı sıra bazı eserler de bestelemiş ve bu sahada talebe yetiştirmiştir. İlk müzik zevkini babasından almıştır. İstanbul'da Sadettin Kaynak'la tanışması onun müzik hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Sadettin Kaynak'ın çevresindeki pek çok hâfiz ve bestekârdan meşketmiş, kendisini bu suretle yetiştirmiş, İstanbul'daki camilerde Kur'an ve mevlid okuyarak kısa zamanda aranan bir ses icracısı haline gelmiştir. Sadettin Kaynak vasıtasıyla İbnülemin